

ACCADEMIA NAZIONALE DI SANTA CECILIA - ROYAL CONCERTGEBOUW ORCHESTRA AMSTERDAM

(Grigore Constantinescu – 25 septembrie 2017)

În așteptarea concertelor susținute de „Orchestra e Coro dell' Accademia Nazionale di Santa Cecilia”, perspectiva prezenței sale în Festival anunța soliditatea unei activități seculare multiple, datorate în prezent conducerii dirijorului englez Antonio Pappano, muzician de renume internațional, care și-a asigurat activitatea dominatoare nu numai la „Accademia Santa Cecilia” (2005) ci și în conducerea uneia dintre cele mai importante instituții lirice britanice, „Opera regală Covent Garden” (2002).

Pentru publicul bucureștean, pregătit să asiste la cele două concerte susținute în Sala mare a palatului, unul dintre argumente depindea, încă de la primul concert, de repertoriul abordat. Două direcții diferite argumentau opinia aceasta: cea romantică, prezentând capodopera ceaikovskiană „Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră op.23”, apoi cea a creației enesciene moderne, „Simfonia nr.3 în Do major, opus 21”, lucrare importantă pentru momentul anilor de mijloc ai secolului trecut. Dirijorul, decident al formei de ansamblu simfonic, cu peste un secol de istorie, cercetase în detaliu opera componistică enesciană, relațiile partiturii cu alte obiective ce se alăturau creației respective. Experiența celor care au asistat la audițiile simfoniilor interpretate în programele executate deja în Festival, adunase deja dimensiunile multiple ale sonorităților și duratei muzicale, de la Bruckner, Șostakovici, Prokofiev sau Mahler, până în vecinătatea capodoperei lui Enescu. Ce am perceput? Modul de gândire al domeniului filosofiei, în relație cu concretizarea dramaturgiei, în care acțiunea permitea să urmezi calea evoluției componistice spre unele soluții existențiale. Cele remarcate astfel se contopeau cu culoarea sonoră, dimensiunea replicilor și unitatea de ansamblu. Primul pas al întregului nu sugera nicio așteptare în vederea soluțiilor finale. Mersul tematicii echilibra discursul, treptat îndreptându-se către răspunsurile dorite. Pentru cei mai apropiați de lumea existentă în tardivul „Vox Maris” dramaturgia depășirii răului în favoarea binelui și păcii permitea similitudini legate și de finalul destinului oedipian, efecte realizate cu contribuția corului, pregătit de Ciro Visco. Viziunea lui Pappano are numeroase argumente care conduc muzica acestei simfonii spre final, ceea ce am recepționat pe deplin. Cum rezolvă dirijorul aceste observații? Gestică și temperamentul, experiența dirijorală își spun cuvântul în finalizarea fericită a lucrului cu orchestra simfonică, nu cea de operă.

Privind spre momentul de debut al programului, ne-am gândit că recurența formală și expresivă a „Concertului” de Ceaikovski avusese un anume efect dramatic, deoarece după încheierea „Simfoniei” nu ar fi avut același final cu cavalcada concertistică, bine susținută pianistic, sprijinită ca dialog între Beatrice Rana și Antonio Pappano. Descopeream astfel condițiile care ne-au pregătit pentru cel de al doilea program programat de „Orchestra e coro dell' Accademia Santa Cecilia”.

Am revenit la problematica simbolică și filozofică a celei de a „Doua Simfonii de Gustav Mahler, „Înviearea.” Pentru un artist frământat de gândurile existențiale din timpul final al romantismului, problematica este vecină cu frământările contemporanilor săi. Temporalitatea perioadei de creație reflectă și atitudinea sa în gândirea componistică și interpretativă. Este posibil să stabilim – mai ales în această ipostază – o relație condiționată între dirijorul de operă, compozitorul de simfonii,

Gustav Mahler și, o sută de ani mai târziu, dirijorul de muzică simfonică, muzică de operă, Antonio Pappano. Construcția creației se supune arhitectonicii ambelor aspecte și preocupări, pentru auditorii Orchestrei și corului „Accademiei Santa Cecilia” evidențiindu-se modalitățile de urmărire a discursului muzical. Antonio Pappano urmărește dramaturgia mahleriană mai îndeaproape în primele mișcări, ideile fiind mai clare fără sublinieri care lasă libertate conturului, de la Mișcarea funebră inițială a începutului la limpezirea lirică a secțiunii medii. Pentru ascultător, creșterea emoțională progresează către final, vocile celor două soliste precizând nuanțele până la formularea existențială a marilor întrebări pe care și le pune artistul. Odată cu aceste împejurări, elementul monumental devine mai complex, vocilor soliste adăugându-se vocile corului, ceea ce se aseamănă cu finalul simfoniei enesciene. Apoteoza unei păci cu răspunsuri așteptate este culminativă și, pentru Antonio Pappano, limpezitoare de stare. Câteva cuvinte se potrivesc orchestrei care pătrunde treptat în lumea simfoniei, familiarizându-se cu ansamblul coral ghidat de Ciro Visco și, de asemenea, cu tainele celor două personalități soliste, soprana Rachel Willis-Sorensen și mezzosoprana Okka von der Damerau. Unde au ajuns, pe căi diferite de trăire, Gustav Mahler și Antonio Pappano, se poate aprecia din ovațiile triumfale de la finalul „Simfoniei a II-a”.

„Royal Concertgebouw Amsterdam” a avut dificila misiune de asigurare a ultimelor două evoluții din finalul Festivalului, în ediția 2017. Programele proiectate, rezultatele obținute, după întreaga serie a manifestărilor sub titulatura „Mari orchestre ale lumii”, și-au prezentat rezultatele. În dialogul epocilor, clasicismul vienez în afirmare haydniană și apusul romantismului mahlerian s-au învecinat simbolic. Într-o anumită manieră, simfonismul lui Haydn are obligația de a expune cu claritate ideile și a conduce fără efort acțiunea muzicală, deschizând drumul discursului orchestral. Gustav Mahler, cunoscând aceste caracteristici, rămâne decis în aplicarea acestora; în consecință, aplică firesc trecerea timpului de-a lungul deceniilor. Prin amprenta vieneză pe care o imprimă muzicii sale, se ferește de repetiții și manierism, lasă să se observe trăsături stilistice trecătoare, cantabile, diferite de melosul serios al lucrărilor precedente, depășind cea de a treia Simfonie. În sugestiile muzicii sale lumea copilăriei, a visurilor celeste își caută locul, ajungând treptat să scruteze, din ce în ce mai poetic și grav, altitudinea cerului. Liedul cântat în final de vocea de soprană (Sfânta Marta – soprana israelită Chen Reiss), evocă anii de speranțe ale copilăriei. Probabil este necesară reîntoarcerea meditațiilor, pentru a contura calea unei evoluții utile, dacă gândim că „Simfonia a IV-a” este situată istoric la începutul anului 1900.

Italianul Daniele Gatti, împreună cu orchestra din Amsterdam, se află în mijlocul căutărilor unui ansamblu performant, lucrând fără a osteni, căutând fără a renunța, vocea speranțelor lui Gustav Mahler. De aici lumea iluziilor paradisului urcând din copilărie și aventurile de lăutari dezacordați, descoperind glasurile naive ale dorințelor. Un permanent joc al instrumentelor de suflat, coardelor, percuției și culorilor diverse și-a înfăptuit proporțiile, într-o simfonie a fanteziei și divertismentului, solicitând orchestra sub zborul fanteziei fără umbra suferințelor mahleriene. De departe, „Simfonia nr. 82, Ursul” de Haydn deschisese calea către care s-au îndreptat, în alt secol, muzicienii orchestrei conduse de Daniele Gatti. În public, mai mulți au considerat utilă corespondența stilistică a celor două creații, dar concluzia a fost cea a sintezei pe care a propus-o dirijorul, ca asemănare și diferențe tematice în care „Simfonia a IV-a” și-a definit particularitățile în ansamblul celorlalte prezențe mahleriene ale acestui compozitor dispărut din lumea muzicii acum mai mult de o sută de ani.

Finalul concertului cu care Royal Concertgebouw Amsterdam a încheiat acest mare eveniment muzical al anului 2017, final susținut de acest ansamblu și cu câțiva ani în urmă, oferă acestor

timpuri mai multe răspunsuri. Cei care conduc ansamblul din Amsterdam au urmărit un act de consolidare a vieții culturale europene, prilej de stabilire a unor relații între formațiile simfonice de tineret de pe continent. În acest scop figurează în acest ultim program principiul „Side by Side”, reunind Simfonicul Royal din Amsterdam cu membrii „Orchestrai Naționale Române de Tineret”. În debutul programului, s-a prezentat Uvertura „Euryanthe” de Weber într-o execuție pregătită fără îndemânare, în comun, sub supravegherea unui unic dirijor. Un gest de cooperare profesional-artistică pe care această mare orchestră o aplică pretutindeni în relațiile cu orchestrele de tineret ale Uniunii europene. Pentru finalul Festivalului, proiectul ultimei prezențe componistice a lui George Enescu a fost reprezentat de audiția stângaciului „Capriciu român pentru vioară și orchestră”, în aranjamentul lui Cornel Țăranu, după schițele autorului. Pe scenă, în postură solistică, a evoluat dezinvolt talentatul artist român violonistul Liviu Prunariu, prim concert maestru al Royal Concertgebouw Orchestra Amsterdam. „Simfonia a V-a în Si bemol Major op.100” de Serghei Prokofiev marchează „Festivalul Internațional George Enescu”, cu un mesaj de eroism simbolic. Daniele Gatti și Orchestra sa au dat glas ultimei mari opere a compozitorului rus, moment de sfârșit al celui de al doilea Război Mondial, în 1944. Alegerea Simfoniei rezonază în concepția filozofică și pacifistă enesciană care a dominat întregul Septembrie 2017. Precum spunea Serghei Prokofiev, această Capodoperă finală, ce încheie Festivalul, eveniment pe care l-am trăit împreună, este „expresia măreției spiritualității umane.”